

ВІДГУК

опонента – кандидата юридичних наук, професора Мердової Ольги Миколаївни на дисертаційну роботу Калюжного Олексія Михайловича на тему «Запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні» на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Незаконний посів або вирощування наркотиковмісних рослин в Україні є важливою проблемою, що має як кримінально-правовий, так і кримінологічний вимір. Зростання таких правопорушень не лише загрожує публічній безпеці, а й сприяє розвитку незаконного наркообігу, що, у свою чергу, ускладнює загальну криміногенну ситуацію в країні. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах воєнного стану, коли контроль з боку держави на окремих територіях послаблений, а соціально-економічна криза сприяє зростанню незаконної діяльності, пов'язаної з наркотиковмісними рослинами.

Дисертація О.М. Калюжного є вагомим внеском у вирішення цієї проблеми, оскільки вона не лише дає ґрунтовний аналіз сучасного стану незаконного посіву та вирощування наркотиковмісних рослин в Україні, а й пропонує комплекс заходів, спрямованих на їх запобігання. Важливим є також міждисциплінарний підхід, що поєднує кримінально-правові, кримінологічні, соціально-економічні та міжнародні аспекти проблематики.

Про актуальність теми дисертації О.М. Калюжного свідчить також її відповідність Пріоритетним напрямам розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності (відповідно до Закону України від 12 січня 2023 року №2859-IX зі змінами); Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454), а також її узгодженість з Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування

воєнного стану в Україні, затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 476 від 30 квітня 2024 року.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення зі змістом дослідження дозволяє констатувати належну ступінь обґрунтованості наукових положень і рекомендацій, які містить дисертація, їх достовірність, оригінальність, а також відповідність встановленим вимогам. Такий висновок сформований на основі проведеного дисертантом наукового узагальнення та критичного аналізу широкого масиву нормативних актів, різної юридичної сили, положень правової доктрини щодо осмислення ключових категорій кримінального права та кримінології, використання статистичних матеріалів, довідкової інформації.

Грамотно обрана методологія наукового дослідження дозволила автору дисертації сформувати структуру роботи, ретельно опрацювати доктринальні та нормативні джерела, сформулювати логічні і перспективні для науковців і практиків висновки і рекомендації. Достовірність отриманих положень і висновків та обґрунтованість запропонованих пропозицій досягнута завдяки застосуванню системного підходу, що дозволило сформувати діалектику наукового пошуку, його структуру, обсяг і межі аналітико-юридичних напрацювань. Методологію дослідження також забезпечують і конкретно-наукові методи, характерні для робіт юридичного спрямування. Використовуючи нормативно-правовий, порівняльно-правовий, функціонально-системний, графічно-аналітичний, соціологічний, психологічний методи, метод моделювання, контент-аналізу, статистичного аналізу, проведено теоретичне узагальнення наукових розробок і позицій провідних вчених, що дозволило здобувачеві сформулювати низку важливих наукових положень, висновків та рекомендацій.

Достовірність і обґрунтованість сформульованих висновків і пропозицій щодо змін до законодавства забезпечуються результатами критичного аналізу

чинного законодавства, практики діяльності Національної поліції України, кримінально-правової статистики Офісу Генерального прокурора України про стан і структуру злочинності та осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення в Україні за 2019-2024 рр.; результатами вивчення судових вироків за матеріалами кримінальних проваджень щодо незаконного посіву або вирощування наркотиковмісних речовин в Україні за 2019-2024 рр.; статистичної звітності Державного комітету статистики України за 2019-2024 рр.; матеріалами анкетування працівників правоохоронних органів, які безпосередньо займаються запобіганням незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні; аналізу повідомлень на інформаційних Інтернет-порталах про стан кримінальних правопорушень у сфері незаконного посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні за 2019-2024 рр.

Схвальної оцінки заслуговує також намагання дисертанта працювати на різних рівнях дослідження – від фундаментального до науково-прикладного. Кількість та якість використаних матеріалів, ґрунтовність їх аналізу є підставою забезпечення достатнього рівня достовірності та обґрунтованості отриманих результатів дисертаційної роботи.

Комплексність і системність дослідження зазначеної проблематики демонструє структура дисертації О.М. Калюжного. Так, автор, розглядаючи запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні, логічно побудував роботу, яка складається з трьох розділів.

У першому розділі здійснено аналіз соціально-правової природи цього явища, визначено його наукове осмислення, а також охарактеризовано зарубіжний досвід протидії незаконному культивуванню наркотиковмісних рослин. Це дозволило автору окреслити історичні аспекти проблеми та виокремити ключові закономірності її розвитку.

Другий розділ містить кримінологічну характеристику незаконного посіву або вирощування наркотиковмісних рослин. У ньому досліджено кількісно-якісні показники цього явища в Україні, охарактеризовано осіб, які

вчиняють такі кримінальні правопорушення, а також проаналізовано чинники, що детермінують їх вчинення.

Третій розділ присвячений кримінологічним заходам запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин. У ньому автор розглянув загальносоціальні та спеціально-кримінологічні запобіжні заходи, а також запропонував шляхи вдосконалення системи запобігання цьому явищу в умовах воєнного стану.

Таким чином, структура дисертації є логічною, послідовною та науково обґрунтованою, що забезпечує комплексне розкриття проблематики запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, основними публікаціями дозволяє визнати, що новизна її результатів не викликає сумніву. Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи визначається тим, що вона є одним із перших досліджень, в якому представлено ґрунтовну кримінологічну характеристику, систему детермінант та запропоновано заходи запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні в умовах воєнного стану. В роботі теоретично обґрунтовуються та переконливо підтверджуються емпіричними даними висновки, рекомендації та положення, які відрізняються новизною та перспективністю. Значну частину результатів дослідження одержано вперше, окремі положення набули подальшого розвитку та удосконалення.

Погоджуючись у цілому з усіма, визначеними автором науковими положеннями, висновками та пропозиціями, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на деяких з них.

Виділяючи положення наукової новизни, сформульовані уперше, слід вказати про обґрунтовану теоретико-правову модель кримінологічної характеристики незаконного посіву або вирощування маку та конопель в

Україні, з урахуванням умов воєнного стану (с.26). Це положення наукової новизни розкрито у висновках до роботи, де зазначено про тенденцію до помітного зростання рівня цих кримінальних правопорушень у періоди, коли відбувається загострення суспільно-політичної ситуації (с. 236-237); схарактеризовано осіб, які вчинили незаконний посів або вирощування наркотиковмісних рослин в Україні (с. 238).

Викликають неабияку зацікавленість положення наукової новизни, що стосуються визначення детермінант, які утворюють сприятливе середовище для вчинення зазначеної категорії кримінальних правопорушень, серед яких автором виділено (с. 239) та схарактеризовано (с. 154-168) історичні, соціально-політичні, соціально-економічні, юридичні, організаційно-управлінські, медичні, духовно-психологічні, культурно-виховні та інформаційні фактори.

Привертає увагу підхід, за яким автор з урахуванням аналізу кожної з наведених груп детермінант запропонував науково обґрунтовану модель запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні, представлену комплексом заходів загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання (с. 230-232), а також сформульовані О.М. Калюжним пропозиції з удосконалення системи запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні.

Схвальної оцінки заслуговує проведене автором дослідження зарубіжного досвіду запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин, який представлений широкою географією. Так автором було проаналізовано досвід 25!!!! країн, серед Австралія, Австрія, Бельгія, Грузія, Іран, Іспанія, Китай, Маврикій, Малайзія, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Перу, Пакистан, Республіка Венесуела, Республіка Узбекистан, Сінгапур, США, Тайланд, Туреччина, Угорщина, Франція, Хорватія, Швеція, Японія, на підставі чого ним було запропоновано його адаптацію в Україні, що включає інтеграцію інноваційних методів моніторингу, посилення правового регулювання та міжвідомчу співпрацю.

Доцільно також підтримати такі пропозиції дисертанта:

- доповнення ч. 2 ст. 310 КК України новими кваліфікуючими ознаками, що враховують умови воєнного або надзвичайного стану (с. 27, 75, 99), що є актуальним, оскільки в умовах спеціальних адміністративно-правових режимів контроль за незаконним посівом або вирощуванням наркотиковмісних рослин ускладнюється, що потребує підвищення відповідальності та оперативних заходів реагування;

- створення спеціалізованих підрозділів в поліції та інших правоохоронних органах, які будуть займатися виключно питаннями незаконного посіву або вирощування наркотиковмісних рослин (с. 214), що забезпечить більш ефективне оперативно-розшукове реагування та боротьбу зі злочинністю в цій сфері;

- необхідність впровадження програм захисту для осіб, які повідомляють про незаконні посіви або вирощування наркотиковмісних рослин (с. 215), включаючи зміну місця проживання та фінансове стимулювання для осіб, чий свідчення призводять до викриття правопорушень;

- доцільність запровадження сучасних технологій моніторингу для контролю за незаконними посівами, серед яких використання супутникових знімків, дронів та систем машинного навчання для автоматичного виявлення підозрілих територій тощо (с. 177, 190);

- необхідність розвитку альтернативних економічних можливостей, що обумовлює запровадження програм підтримки фермерів, які можуть стати альтернативою незаконному вирощуванню наркотиковмісних рослин, та включатимуть фінансування легального вирощування технічних конопель та запровадження грантів на вирощування інших сільськогосподарських культур (с. 179, 214, 221).

Ці та інші положення наукової новизни, які удосконалені або дістали подальшого розвитку, формують теоретико-правову основу проведеної

теоретичної аналітичної роботи, вони характеризуються високим рівнем достовірності та наукової новизни.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження О.М. Калюжного можуть бути використані у науково-дослідній діяльності – як підґрунтя для подальших наукових досліджень кримінологічних аспектів запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні; у правотворчій діяльності – під час розробки змін і доповнень до законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють планування і програмування запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні; у правозастосовній сфері – як науково обґрунтовані заходи щодо підвищення ефективності діяльності з профілактики та запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні; в освітньому процесі – під час підготовки відповідних наукових, навчально-методичних видань та проведенні занять із навчальних дисциплін «Кримінологія», «Кримінологія та профілактика кримінальних правопорушень», «Кримінальне право України».

Наведені положення щодо практичного значення отриманих результатів підтверджені актами впровадження.

Наукові публікації О.М. Калюжного. Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 4 наукових статтях, опублікованих у виданнях, що визнані фаховими з юридичних дисциплін, а також у 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Наукові положення, висновки дисертації, пропозиції та результати належним чином апробовані і доступні широкому загалу, будучи опублікованими у статтях, тезах виступів на конференціях. У своїх публікаціях дисертанту вдалося на високому рівні виконати поставлені наукові завдання та оволодіти методологією наукової діяльності. До того ж представлені наукові публікації містять елементи новизни.

Дисертація виконана українською мовою. Матеріал викладається чітко,

послідовно, юридично грамотно, з використанням наукового стилю. Дослідження повною мірою відповідає спеціальності 081 «Право».

Дисертацію оформлено відповідно до вимог, встановлених чинним законодавством.

В ході вивчення матеріалів дисертаційного дослідження О.М. Калюжного не виявлено фактів порушення академічної доброчесності. Дисертант коректний у здійсненні наукової полеміки, у рецензованій роботі наведені посилання на джерела інформації – ідеї, твердження, відомості, розробки, які згадані у тексті дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Поряд із зазначеними позитивними моментами у рецензованому дослідженні, як і в будь-якій по-справжньому творчій праці, в роботі О.М. Калюжного містяться деякі дискусійні положення та положення, які потребують уточнення, а отже загальна позитивна оцінка дисертації не виключає певних зауважень і побажань, які носять рекомендаційний характер і можуть бути використані автором у подальших наукових дослідженнях.

1. В роботі автора міститься певна плутанина та хаотичність у використанні термінології пов'язаної з протидією кримінальним правопорушенням, пов'язаним з незаконними посівами або вирощуванням наркотиковмісних рослин в Україні. Так, ним 369 разів використовується термін «запобігання»; 24 рази – «попередження»; 20 разів – «протидія»; 14 – термін «боротьба»; 13 разів – «профілактика». Таке різноманіття є не дуже зрозумілим і потребує додаткового пояснення під час захисту дисертації.

2. На стор.24 дисертації «Емпірична база дослідження» та у додатках с. 298-301 міститься інформація щодо результатів анкетування практичних працівників, які безпосередньо здійснюють протидію незаконному культивуванню наркотиковмісних рослин (з відповідними висновками та результатами у тексті роботи). Поряд з цим, є не зрозумілим, які категорії респондентів і протягом якого періоду охоплювалися опитуванням. Адже у

роботі вказано, що статистика вивчалася автором за період з 2018 по 2024 роки. Вказана інформація потребує конкретизації. В частині: а) категорій опитуваних; б) стосовно актуальності періоду опитування респондентів.

3. Підрозділ 1.1. дисертації присвячений вивченню стану наукової розробки задекларованої автором проблематики запобігання незаконному культивуванню наркотиковмісних рослин. Здобувачем описуються результати понад 50 вітчизняних та зарубіжних авторів, які займалися вказаною проблематикою. Крім цього ним вказано у списку літератури майже 320 використаних літературних джерел. Викликає логічне запитання а чи не можна вважати обрану проблематику вирішеною. І чим дисертація здобувача відрізняється від раніше захищених дисертацій у сфері незаконного обігу наркотиків?

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дисертаційного дослідження, але спонукають до наукової дискусії

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Загалом є достатні підстави для висновку про те, що представлена на рецензування дисертація Калюжного Олексія Михайловича на тему «Запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні» є самостійною та завершеною науковою працею, яка містить нові обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання та є істотним внеском в науку кримінального права та кримінології.

Дисертація Калюжного Олексія Михайловича на тему «Запобігання незаконному посіву або вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Право» за спеціальністю 081 «Право». Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 травня 2024 року № 507), Порядку присудження

ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами і доповненнями від 03 травня 2024 року № 507) та наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Опонент –
завідувач кафедри адміністративно-правових
дисциплін факультету №2
Донецького державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор**

Ольга МЕРДОВА